

**СТРУКТУРА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ З ПИТАНЬ БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ
ТА ЗАХИСТУ СПОЖИВАЧІВ**

**STRUCTURE OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL STATUS OF THE STATE
SERVICE FOR FOOD SAFETY AND CONSUMER PROTECTION**

У статті досліджено теоретичні основи адміністративно-правового статусу Державної служби з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів, зокрема його зміст. Результати проведеного дослідження було покладено в основу структури адміністративно-правового статусу Державної служби з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів, яка складається з наступних елементів: 1) завдання, основними з яких є реалізація державної політики в аграрної та біологічної галузях, сферах харчової безпеки, якості харчових продуктів, охорони здоров'я населення включаючи його санітарно-епідеміологічне благополуччя, гігієни праці, метрології, а також ринкового нагляду та контролю за ціноутворенням; 2) організаційно-штатна структура, яка характеризується наявністю множинності вузькопрофільних підрозділів і фахівців у різних галузях, що обумовлюється різноплановою діяльністю Державної служби з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів; 3) повноваження, тобто сукупність легально закріплених прав і обов'язків Держпродспоживслужби; 4) гарантії діяльності, які дозволяють безперешкодно та в повному обсязі реалізовувати її повноваження, та зводять, переважно до: а) залучення компетентних фахівців; утворення та прийняття участі в комісіях у разі необхідності, зокрема через виникнення надзвичайних ситуацій; б) оперативне та безоплатно отримувати інформацію необхідну для виконання завдань поставлених перед Державною службою з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів, а також безперешкодного доступу до об'єктів контролю; в) застосування до суб'єктів господарювання обмежень і заборон, а також інших адміністративних заходів впливу (як от попередження чи штрафу); г) контрольно-наглядової діяльності; г) проведення експертних, лабораторних і діагностичних досліджень; 5) юридична відповідальність, що буде наставати в разі заподіяння даною службою матеріальної та/або моральної шкоди, при цьому вона матиме право заявити регресну вимогу до працівника через дії якого спричинили настання шкоди; 6) процедури, що реалізуються Державною службою з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів в межах її діяльності, основними з яких є дозвольні та контрольно-наглядові.

Ключові слова: публічне адміністрування, Державна служба з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів, адміністративно-правовий статус, структура, завдання, повноваження, юридична відповідальність, гарантії діяльності, процедури.

The article examines the theoretical foundations of the administrative and legal status of the State Service for Food Safety and Consumer Protection, in particular its content. The results of the study were used as the basis for the structure of the administrative and legal status of the State Service for Food Safety and Consumer Protection, which consists of the following elements: 1) tasks, the main of which are the implementation of state policy in the agricultural and biological sectors, food safety, food quality, public health, including its sanitary and epidemiological well-being, occupational hygiene, metrology, as well as market surveillance and price control; 2) organizational and staff structure, which is characterized by the presence of a plurality of narrowly specialized units and specialists in various industries, which is due to the diverse activities of the State Service for Food Safety and Consumer Protection; 3) powers, i.e. a set of legally enshrined rights and obligations of the State Service for Food Safety and Consumer Protection; 4) guarantees of activity that allow for the unhindered and full exercise of its powers, and are mainly reduced to: a) involvement of competent specialists; formation and participation in commissions if necessary, in particular due to the occurrence of emergency situations; b) prompt and free receipt of information necessary to perform the tasks assigned to the State Service for Food Safety and Consumer Protection, as well as unhindered access to control objects; c) application of restrictions and prohibitions to business entities, as well as other administrative measures of influence (such as a warning or fine); d) control and supervisory activities; e) conduct of expert, laboratory and diagnostic studies; 5) legal liability that will arise in the event of material and/or moral damage caused by this service, in which case it will have the right to file a recourse claim against the employee whose actions caused the damage; 6) procedures implemented by the State Service for Food Safety and Consumer Protection within the framework of its activities, the main ones of which are permitting and control and supervision.

Key words: *public administration, State Service for Food Safety and Consumer Protection, administrative and legal status, structure, tasks, powers, legal responsibility, guarantees of activity, procedures.*

Вступ. Забезпечення належного рівня безпечності харчових продуктів і захисту прав споживачів завжди було одним із пріоритетних напрямів діяльності держави, від якого безпосередньо залежить і рівень охорони здоров'я громадян. Проте, особливої актуальності цей напрям набуває в умовах інтеграції України в європейський правовий простір, оскільки останній характеризується порівняно високими стандартами якостями та специфічними правилами. Тож безспірним є твердження про те, що Державна служба з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (далі – Держпродспоживслужба) є основним суб'єктом реалізації державної політики в окресленій сфері, що впливає на особливості її правового статусу. Крім того, з'ясування змісту останнього дозволить не тільки об'єктивно визначити компетенцію цієї служби, а і удосконалити окремі процеси її функціонування, саме через елементи такого статусу, що позитивно позначиться на її діяльності та дозволить продовжити роботу в напрямі гармонізації національного та європейського законодавства. Більш того осмислення теоретичних основ правового статусу Держпродспоживслужби зможе забезпечити удосконалення адміністративно-правових механізмів реалізації державної політики в окресленій сфері, в тому числі в частині здійснення державного контролю, а також стане основою для реформування окремих складових системи державного управління, що вбачається актуальним не тільки в умовах воєнного стану, а і під час післявоєнного відновлення держави, з огляду на необхідність забезпечення продовольчої безпеки.

Постановка завдання. Метою статті є визначення структурних компонентів адміністративно-правового статусу Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.

Результати дослідження. Здебільшого структура адміністративно-правового статусу подібна до змісту правового статусу, а тому складається з прав, обов'язків і інших елементів. Водночас вона характеризується й іншими особливостями, зокрема якщо мова йде про органи публічного адміністрування, оскільки їх права та обов'язки як правило регламентовані нормами адміністративного права, а від так всі елементи першого відбиваються саме в межах адміністративно-правових засад. Що ж власне до самої структури, крім компетенції (сукупності прав і обов'язків) до його елементів частіше за все відносять: юридичну відповідальність [1, с. 36]; функції, завдання [2, с. 145], мету [3, с. 22], гарантії [4, с. 43;], форми та методи діяльності [5, с. 15-20]; цілі,

порядок створення, процедури, що реалізує даний суб'єкт [6, с. 148-150], а також його організаційно-штатну структуру та підпорядкованість [7, с. 6]. Це найбільш розповсюджений перелік елементів адміністративно-правового статусу, втім деякі вчені, наприклад О.А. Гусар розширюють його за рахунок таких складових як: назва чи місто дислокації [8, с. 116]. Проте, якщо остання хоча б є обов'язковим реквізитом без якого юридична особа не може бути створена, а ні в державній, а ні в приватній сферах, то місто дислокації взагалі не є юридичною категорією, а замість неї використовуються терміни – юридична та фактична адреси. Втім і вони суттєво не впливають на правове становище юридичної особи.

В свою чергу в теорії права не має актуальних досліджень присвячених адміністративно-правовому статусу Держпродспоживслужби, тому варто звернути увагу на спроби науковців визначити адміністративно-правовий статус органів виконавчої влади, до системи яких віднесено першу. Так, О.П. Сікорський пропонує широкий перелік елементів, які утворюють зміст останнього: «1) мету утворення органу й визначення сфери його відання; 2) принципи та територіальні масштаби діяльності; 3) внутрішню структуру органу; 4) порядок і спосіб його утворення, реорганізації та ліквідації; 5) завдання та функції; 6) обсяг і характер державно-владних повноважень; 7) форми й методи діяльності; 8) порядок рішення в органі підвідомчих питань; 9) джерела фінансування органу; 10) наявність чи відсутність прав юридичної особи; 11) право та обов'язок користуватися державними символами; 12) відповідальність» [9, с. 9]. Між тим, вважаємо наведений перелік занадто деталізованим складовими, що, як і у наведеному вище прикладі, суттєво не впливають на його правове становище.

Вище нами було наголошено, що елементи адміністративно-правового статусу повинні відображатись у адміністративному законодавстві, що регламентує функціонування конкретного державного органу, в нашому випадку Держпродспоживслужби. Таким нормативним правовим актом беззаперечно є Положення про Державну службу України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів затверджене постановою Кабінету Міністрів України (далі – КМ України) від 02.09.2015 № 667 [10]. Аналіз вказаного нормативно-правового акту свідчить про те, що не всі вироблені наукою адміністративного права елементи адміністративно-правового статусу знайшли своє законодавче закріплення, натомість вони логічно впливають із конкретних приписів профільного положення. Тому, система структурних одиниць адміністративно-правового статусу державного органу (мета, завдання, цілі, організаційно-штатна структура, повноваження, функції, гарантії, форми та методи діяльності, юридична відповідальність, процедури) при екстраполяванні її на такий орган державної влади як Держпродспоживслужба набуває власних особливостей, які позначаються на змістовній сутності кожного з елементів.

Насамперед зупинимось на таких елементах адміністративно-правового статусу як мета, завдання та цілі Держпродспоживслужби, тим більше, що вони за своїм значенням є близькими одне до одного, а в тлумачних словниках взагалі визначаються як синоніми. Виходячи з вказаного, вважаємо, що такий поділ є зайвим, і не несе жодного змістовного навантаження, натомість лише обтяжує і так багатокomпонентну структуру адміністративно-правового статусу. Завдання Держпродспоживслужби закріплені в п. 3 Положення про Державну службу України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів затверджене постановою КМ України від 02.09.2015 № 667 [10]. Так, вказана служба є головним суб'єктом реалізації державної політики, одночасно в декількох сферах і галузях:

1) аграрної та біологічної, яка пов'язана з сільським господарством, тваринами та рослинами, контроль за здоров'ям тварин і рослин, а також якість сільськогосподарської продукції та процесів виробництва та включає: ветеринарну медицину; ідентифікацію та реєстрацію тварин; захист рослин; насінництво та розсадництво; реєстрацію та облік технічних потужностей агропромислового комплексу (далі – АПК);

2) харчової безпеки та споживчої якості, в частині забезпечення якості харчових продуктів і їх безпеки для населення, та контроль за дотриманням законодавства про захист прав споживачів і в сфері продуктового маркетингу;

3) охорони здоров'я населення, в частині попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу та гігієна праці, а також санітарно-епідеміологічного благополуччя населення;

4) метрології, шляхом здійснення наглядової діяльності в межах повноважень;

5) ринкового нагляду та контролю за ціноутворенням.

Організаційно-штатна структура Держпродспоживслужби також має свої особливості, які обумовлюються тим, що вона є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого

координується КМ України, та одночасно реалізує свою діяльність у значній кількості сфер і галузях. Зазначене обумовлює необхідність створення чисельної кількості профільних підрозділів у структурі служби та проведення грамотної кадрової політики для забезпечення даної служби компетентними фахівцями в різних сферах. До того ж діяльність даної служби потребує створення різних установ, що проводитимуть експертні та лабораторні дослідження.

Повноваження будь-якого державного органу, зокрема Держпродспоживслужби – це комплексна змістовна категорія, що включає права та обов'язки останньої та формується внаслідок завдань поставлених перед нею завдань та функцій, які вона реалізує. Повноваження та функції закріплено в пунктах 4–6 Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів затверджене постановою КМ України від 02.09.2015 № 667 [10].

Гарантії діяльності Держпродспоживслужби як і усі елементи адміністративно-правового статусу закріплені в нормативних положеннях, проте їх зміст органічно вписаний у її компетенцію, що забезпечує об'єктивну реалізацію нею покладених законом повноважень, зокрема вони передбачені п. 6 Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів затверджене постановою КМ України від 02.09.2015 № 667 [10]. Аналіз вказаних положень останнього дозволяє класифікувати гарантії її роботи залежно від їх змісту на такі, що стосуються:

1) залучення фахівців, експертів і спеціалістів, утворення робочих груп і комісії, проведення наукових заходів та прийняття участі у розслідуванні аварій і надзвичайних ситуацій у межах своєї компетенції;

2) безперешкодного, оперативного, повного та безоплатного отримання інформації, документів, матеріалів, пояснень щодо користування та використання потужностей АПК та доступу до об'єктів контролю, що відносяться до її відання, інформаційних баз даних;

3) обмеження, заборон або тимчасового припинення діяльності та ввезення продукції у разі порушення законодавства, вимагання усунення виявлених порушень і притягнення винних осіб до відповідальності, контролю технічного стану машин АПК, зупинення їх для перевірки, заборони експлуатації небезпечних механізмів, застосування адміністративних заходів впливу, у тому числі попередження та штрафів, використання технічних засобів і фіксації перевірок за допомогою аудіо- і відеотехніки;

4) контрольної-наглядової діяльності у межах компетенції, в тому числі шляхом проведення відповідних перевірок;

5) експертних і лабораторних досліджень, а також різних видів діагностики потужностей АПК.

Стосовно інструментів (форм і методів) діяльності Держпродспоживслужби зауважимо, що в більшість вчені-адміністративістів не зараховують даний елемент до структури адміністративно-правового статусу суб'єкта. Такий підхід цілком зрозумілий, адже вони характерні для іншої категорії – адміністративно-правове забезпечення.

Незважаючи на той факт, що механізм притягнення до юридичної відповідальності Держпродспоживслужби не врегульовано Положенням про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів затверджене постановою КМ України від 02.09.2015 № 667, вона, як орган державної влади, може нести цивільну відповідальність у разі, заподіяння матеріальної та/або моральної шкоди (ст. 22, 23 Цивільного кодексу України [11]), внаслідок прийнятих нею певних управлінських рішень. Згідно з приписами п.п. 1, 3 ч. 1 ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства України правові спори з Держпродспоживслужби будуть вирішуватись в межах адміністративного судочинства, адже юрисдикція адміністративних судів поширюється на публічно-правові спори, коли: одним із учасників є суб'єкт владних повноважень, а предметом спору прийняте ним рішення, дія чи бездіяльність; предметом спору є компетенція одного з суб'єктів владних повноважень, а точніше реалізація такої компетенції, яка на думку іншого суб'єкта, з аналогічними повноваженнями, завдала йому шкоду. Як слушно зауважує Н.А. Гнат «існують випадки, коли заподіювач шкоди та суб'єкт відповідальності не є однією особою. Наприклад, юридична особа несе відповідальність за завдання шкоди її працівником під час виконання нею трудових обов'язків, орган державної влади несе відповідальність за заподіяння шкоди його посадовою або службовою особою влади» [12, с. 184].

Держпродспоживслужба здійснює велику кількість процедур, що обумовлюється широким спектром її компетенції, основними з яких є: контрольні-наглядові та дозвільні.

Висновки. Таким чином, можемо розкрити зміст адміністративно-правового статусу Держпродспоживслужби через його структуру до якої входять наступні елементи:

1) завдання, основними з яких є реалізація державної політики в аграрної та біологічної галузях, сферах харчової безпеки, якості харчових продуктів, охорони здоров'я населення включаючи його санітарно-епідеміологічне благополуччя, гігієни праці, метрології, а також ринкового нагляду та контролю за ціноутворенням;

2) організаційно-штатна структура, яка характеризується наявністю множинності вузькопрофільних підрозділів і фахівців у різних галузях, що обумовлюється різноплановою діяльністю Держпродспоживслужби;

3) повноваження, тобто сукупність легально закріплених прав і обов'язків Держпродспоживслужби;

4) гарантії діяльності, що дозволяють Держпродспоживслужбі безперешкодно та в повному обсязі реалізовувати її повноваження, та зводять, переважно до: а) залучення компетентних фахівців; утворення та прийняття участі в комісіях у разі необхідності, зокрема через виникнення надзвичайних ситуацій; б) оперативно та безоплатно отримувати інформацію необхідну для виконання завдань поставлених перед Держпродспоживслужбою, а також безперешкодного доступу до об'єктів контролю; в) застосування до суб'єктів господарювання обмежень і заборон, а також інших адміністративних заходів впливу (як от попередження чи штраф); г) контрольно-наглядової діяльності; г) проведення експертних, лабораторних і діагностичних досліджень;

5) юридична відповідальність, що буде наставати в разі заподіяння даною службою матеріальної та/або моральної шкоди, при цьому вона матиме право заявити регресну вимогу до працівника через дії якого спричинили настання шкоди;

б) процедури, що реалізуються Держпродспоживслужбою в межах її діяльності, основними з яких є дозвільні та контрольно-наглядові.

Нами неодноразово наголошувалось на тому, що всі структурні елементи адміністративно-правового статусу характеризуються значним змістовним обсягом, а тому більше детально вони будуть розглянуті в наступних наукових роботах.

Список використаних джерел:

1. Гумін О. М., Пряхін Є. В. Адміністративно-правовий статус особи: поняття та структура. *Наше право*. 2014. № 5. С. 32–37.

2. Гуржій Т. О. Адміністративне право України: навчальний посібник. К.: КНТ, 2011. 680 с.

3. Миськів Л. І. Адміністративно-правові засади діяльності вищих навчальних закладів МВС України з питань морально-правового виховання курсантів : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2008. 200 с.

4. Битяк Ю. П. Державна служба та розвиток її демократичних основ. Харків : Укр. юрид. академія, 1990. 74 с.

5. Авер'янов В. Б., Крупчан О. Д. Виконавча влада: конституційні засади і шляхи реформування. Харків : Право, 1998. 37 с.

6. Адміністративне право України: підручник: у 2 т. / В. В. Галуцько, В. І. Олефір, Ю. В. Гридасов, А. А. Іванишук, С. О. Короед. К. : УУ, 2013. Т. 1: Загальне адміністративне право. Академічний курс, 2013. 396 с.

7. Пономаренко Г. О. Поняття та особливості освітніх послуг, які надаються державними вищими навчальними закладами. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2009. Вип. 46. С. 4–11.

8. Гусар О. А. Адміністративно-правовий статус персоналу державного управління. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 2 (4). С. 116–123.

9. Сікорський О. П. Адміністративно-правовий статус Державного департаменту у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб МВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2011. 19 с.

10. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2015 № 667 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF#Text>.

11. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

12. Гнат Н. А. Відповідальність юридичних осіб публічного права за порушення деліктних зобов'язань. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 2. С. 181–186. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/955>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 10.09.2025

Дата публікації: 25.09.2025